

Katarzyna STALA-SZLUGAJ*, Aleksander KLIM**

Rosyjski i kazachski węgiel energetyczny na rynku polskim

STRESZCZENIE. W artykule przeprowadzono analizę rynku odbiorców i dostawców węgla energetycznego do Polski z Rosji i Kazachstanu w latach 2009–2011. Porównano oferty cenowe głównych krajowych producentów węgla (Katowicki Węgiel SA, Katowicki Holding Węglowy SA i Lubelski Węgiel Bogdanka SA) oraz węgla importowanych. Wzięto pod uwagę miały oraz sortymenty grube i średnie. W latach 2009–2011 oferty cenowe importowanego surowca były niższe od ofert cenowych węgla krajowych (miały – nawet o około 5 zł/GJ, sortymenty grube i średnie – nawet o około 9 zł/GJ).

Wśród importerów węgla wyróżniono kilka grup. Wyszczególniono między innymi spółki handlowe reprezentujące producentów węgla z krajów WNP (Rosja – SUEK i KTK, Kazachstan – Shubarkol Komir), polskie spółki zajmujące się handlem międzynarodowym (np. spółki grupy Węglokoks SA) oraz dużych importerów sprowadzających rocznie powyżej 1 mln ton węgla (np. Barter SA oraz Krex Sp. z o.o. i Energo Sp. z o.o.).

Omówiono różnice pomiędzy taryfami kolejowymi obowiązującymi w Polsce oraz w krajach WNP. W krajach WNP koszty transportu kolejowego składają się z taryfy kolejowej państw uczestniczących w przewozach towaru oraz z kosztów korzystania z wagonów kolejowych. Po wprowadzeniu tzw. taryfy unifikowanej (od 01.01.2013 r.) koszty przewozu węgla z Rosji lub Kazachstanu przez przejścia polsko-białoruskie mogą wynieść 58–65 USD/tonę.

SŁOWA KLUCZOWE: węgiel energetyczny, import, ceny, Rosja, Kazachstan

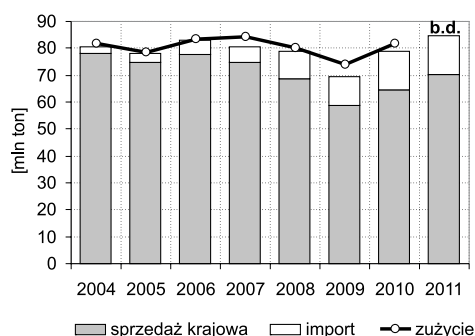
* Dr inż. – Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków;
e-mail: kszlugaj@min-pan.krakow.pl

** Mgr – EDW Polska Sp. z o.o., Warszawa; e-mail: a.klim@edwpolska.pl

Wprowadzenie

Od kilku lat węgiel z importu znalazł w Polsce grono stałych odbiorców. Sprzedaż rodzimego surowca nie pokrywa w pełni krajowego zapotrzebowania. Dodatkowo niepewność dostaw od krajowych producentów, relacje kursu złotego i rubla w stosunku do dolara amerykańskiego, koszty transportu oraz sytuacja na rynkach międzynarodowych spowodowały, że powstała luka wykorzystali importerzy węgla.

Rysunek 1 ilustruje przebieg zmienności importu, sprzedaży krajowej oraz zużycia węgla kamiennego na przestrzeni lat 2004–2011. Wydawałoby się, że dopiero łączny wolumen polskiego i importowanego węgla pokrył krajowe zapotrzebowanie. Jednakże trzeba mieć na uwadze, że w niektórych częściach kraju wypieranie krajowego surowca przez węgiel importowany było spowodowane atrakcyjniejszą ofertą cenową węgla z importu. Dotyczy to zwłaszcza Polski północno-wschodniej. Dodatkowym atutem importowanego surowca była również jego stała dostępność na składach opałowych (niejednokrotnie przy braku dostaw od krajowych producentów).

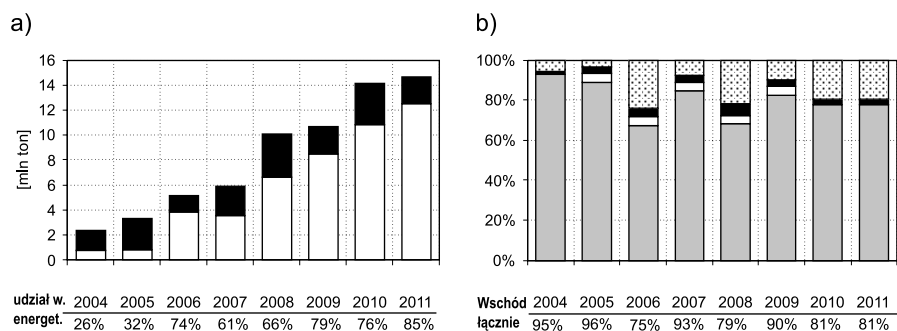
Rys. 1. Sprzedaż krajowa, import oraz zużycie węgla kamiennego w Polsce w latach 2004–2011
Źródło: opracowanie własne na podst.: Informacja o przebiegu... 2003–2007; Informacja o funkcjonowaniu... 2008–2012; Zużycie paliw... 2005–2011; Marzec, Wrześniewski 2008

Fig. 1. Domestic hard coal sale, imports and consumption in Poland in the years 2004–2011

Szczególne intensyfikacja importu węgla do Polski nastąpiła w roku 2008. Sprowadzono wówczas 10,1 mln ton węgla kamiennego, z czego 66% (tj. 6,7 mln ton) stanowił węgiel energetyczny (rys. 2a). W roku tym, po raz pierwszy w historii, Polska stała się importerem netto. W 2011 r. import węgla energetycznego kształtował się już na poziomie 12,5 mln ton, co stanowiło 85% udział w imporcie węgla kamiennego ogółem.

Od lat głównymi eksporterami węgla energetycznego na polski rynek są kraje WNP: Rosja, Kazachstan i Ukraina. W latach 2004–2011 z państw tych średnio pochodziło 86% dostaw tego surowca (z największym 96% udziałem w roku 2005) (rys. 2b).

Import z Ukrainy wynosi około 300 tys. ton/rok, jednakże około 80–90% tego importu stanowi antracyt, ujmowany w statystykach jako węgiel energetyczny.

Rys. 2. Import węgla energetycznego do Polski, lata 2004–2011
a – udział w imporcie ogółem, b – udział dostawców ze Wschodu

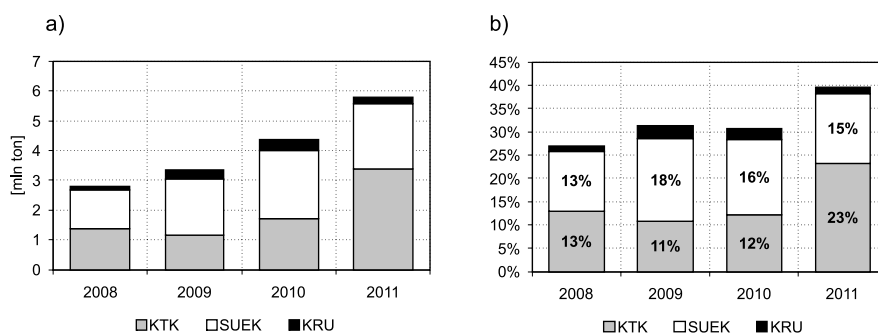
Źródło: opracowano na podst.: Informacja o funkcjonowaniu... 2008–2012; Marzec, Wrześniewski 2008

Fig. 2. Steam coal imports to Poland in the years 2004–2011
a – share in total imports, b – share in Eastern importers

W artykule poddano analizie rynek odbiorców i dostawców węgla energetycznego z Rosji i Kazachstanu oraz scharakteryzowano panujące na nim tendencje.

1. Eksporterzy węgla energetycznego na polski rynek

Eksport węgla z krajów WNP do Polski realizowany jest bezpośrednio przez własne spółki handlowe rosyjskich i kazachskich producentów węgla oraz przez firmy handlowe nie prowadzące wydobycia.

Rys. 3. Eksport węgla kamiennego do Polski według spółek, lata 2008–2011
a – wolumen eksportu, b – udział w imporcie do Polski

Źródło: opracowanie własne na podst. oficjalnych danych: SUEK, KTK, KRU

Fig. 3. Hard coal export by companies in the years 2008–2011
a – exports volume, b – share in total imports to Poland

Wiodącymi producentami eksportującymi swój surowiec na polski rynek są rosyjskie spółki węglowe: SUEK, Kuzbasskaja Topliwnaja Kompania (KTK) oraz Kuzbassrazrezugol (KRU). Na podstawie oficjalnych danych tych spółek sporządzono wykres (rys. 3a), ilustrujący wolumen eksportu węgla do Polski w ciągu ostatnich czterech lat. W roku 2011 z tych trzech spółek pochodziło łącznie 40% importu (rys. 3b), a KTK stała się czołowym dostawcą węgla na rynek Polski (z 23% udziałem w imporcie ogółem). Z drugiej strony, Polska jest dla KTK jednym z kluczowych odbiorców, gdyż od trzech lat kieruje na nasz rynek 45–46% eksportu swego surowca.

2. Główni pośrednicy w handlu węglem importowanym

Konkurencja wśród importerów węgla w Polsce jest duża. Według *Listy Pośredniczących Podmiotów Węglowych* Ministerstwa Finansów, w wykazie z dnia 19.06.2012 r., ponad 1700 spółek w pozycji „rodzaj prowadzonej działalności” zadeklarowało „Import wyrobów węglowych”.

Co prawda deklaracja importu węgla nie jest równoznaczna z jego fizycznym sprowadzeniem, jednakże analiza wspomnianej „Listy...” pozwoliła wyodrębnić następujące grupy spółek:

- ✧ polscy producenci węgla (LWB SA, KW SA, KHW SA, JSW SA);
- ✧ duży przemysł energetyczny, ciepłowniczy i chemiczny (np. PGNiG Termika SA, PGE Polska Grupa Energetyczna SA, DALKIA Polska SA, Energokrak Sp. z o.o./EDF Trading Sp. z o.o., TAURON Polska Energia SA, GDF SUEZ Energia Polska SA, ZA Puławy SA, Azoty Tarnów SA);
- ✧ spółki handlowe reprezentujące producentów węgla z krajów WNP (np. SUEK Polska Sp. z o.o. będąca przedstawicielem największego producenta węgla w Rosji spółki OAO SUEK, KTK Polska Sp. z o.o. reprezentująca spółkę OAO KTK oraz EDW Polska Sp. z o.o. reprezentująca kopalnię Shubarkol Komir JSC z Kazachstanu);
- ✧ polskie spółki zajmujące się handlem międzynarodowym (np. Węgllokoks SA, CZW Węglozbyt SA (od 2012 r. wszedł w skład grupy kapitałowej Węgllokoks SA));
- ✧ duzi importerzy sprowadzający rocznie powyżej 1,0 mln ton węgla (np. Barter SA oraz Krex Sp. z o.o. i Energo Sp. z o.o.);
- ✧ średni i drobni importerzy sprowadzający węgiel w skali do 0,5 mln /rok (np. Białchem Group Sp. z o.o., Salutaris SA, UNIMOT Express Sp. z o.o., Gas-Trading SA, Lachowicz EP, MM Group, Bartex Sp. z o.o. P.H.U. Martex Holding, E100 Sp. z o.o. i inne).

Krajowi producenci węgla, nie prowadzą – jak dotąd (stan na lipiec 2012 r.) – bezpośredniego importu tego surowca. Druga grupa reprezentująca duży przemysł energetyczny, ciepłowniczy i chemiczny, zajmuje się importem węgla na własne potrzeby. Znaczna część węgla importowanego przez tę grupę pochodzi od rosyjskich i kazachskich producentów (np. SUEK, KTK czy Shubarkol Komir), posiadających swe przedstawicielstwa w Polsce. Natomiast w wyodrębnionej ostatniej grupie importerów – oprócz spółki Biał-

chem Group (importującej ok. 500 tys. ton rocznie) – pozostali sprowadzają węgiel w skali do 100 tys. ton/rok. Podstawowym odbiorcą węgla od tej grupy importerów jest sektor komunalno-mieszkaniowy. W związku z sezonowością zapotrzebowania, dostawy węgla realizowane przez tę grupę importerów są niesystematyczne.

Węgiel z krajów WNP importowany jest w trzech sortymentach: niesort (0–300 mm), orzecho-kostka (25(50)–200(300) mm) oraz miał (0–50 mm). Wymienione dwa pierwsze sortymenty sprowadzane są głównie przez grupę średnich i drobnych importerów, których udział w krajowym imporcie węgla jest niewielki.

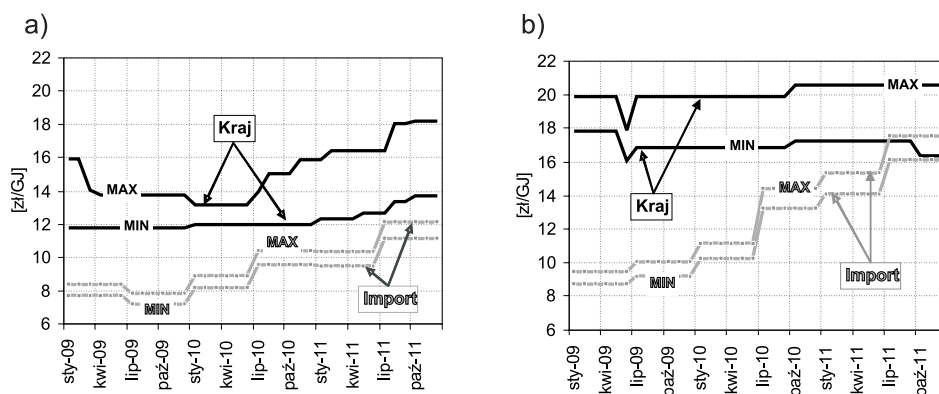
Główny strumień importu pochodzi z kopalń należących do spółek: SUEK i KTK, a dostawy węgla do granicy Polski realizują podmioty zależne od tych producentów.

3. Ceny węgla importowanego z krajów WNP do Polski

Na cenę węgla importowanego wpływają nie tylko jego parametry jakościowe i koszty dostawy do granicy Polski. Uzależniona jest ona także od warunków kontraktu i okresu jego obowiązywania.

Wpływają na nią również różnice kursowe (rubel/dolar, złoty/dolar), sytuacja na międzynarodowych rynkach węgla oraz relacje do cen innych surowców energetycznych, na przykład ropy naftowej czy gazu ziemnego (Lorenz 2010, 2011; Grudziński 2011).

Parametry jakościowe węgla sprowadzanego do Polski z krajów WNP zależą od sortymentu. Według statystyk rosyjskich służb celnych za lata 2009–2011 (www.customs.ru), typowe wartości opałowe (w stanie roboczym) dla importowanych miałów oscylują w granicach od 22 do 24 MJ/kg, a dla orzecho-kostki w zakresie: 23–25 MJ/kg.

Rys. 4. Zmienność ceny (netto) węgla energetycznego krajowego i importowanego w latach 2009–2011
a – miał, b – sortymenty grube i średnie

Źródło: opracowanie własne na podst. (www.customs.ru, www.kwsa.pl, www.khw.pl, www.lw.com.pl)

Fig. 4. Changes in domestic steam coal prices (net) and imported into Poland in the years 2009–2011
a – coal fines, b – coarse and middle grades

Przebieg zmienności cen (netto) węgla importowanego w latach 2009–2011 ilustruje rysunek 4 (linia przerywana). W ciągu tych czterech lat nie występowało zróżnicowanie cenowe pomiędzy surowcem sprowadzonym z Rosji i z Kazachstanu.

Zaczerpnięte ze statystyk półrocznych (www.customs.ru) ceny dotyczą sortymentów: miałowych (rys. 4a) oraz grubych, które – według polskiej normy (PN-G-97001:1982) – odpowiadają sortymentom grubym i średnim (rys. 4b). Ceny te wyrażone w dolarach amerykańskich (na warunkach dostawy DAP granica Polski) przeliczono na złote według półrocznego średnioważonego kursu NBP (www.nbp.pl).

Zgodnie z międzynarodową formułą handlową DAP (*delivered at place*) – sprzedający dostarcza towar do określonego miejsca dostawy na granicy ponosząc koszty transportu (do granicy). Dokonuje również odprawy celnej wywozowej. Kupujący natomiast ponosi koszty i ryzyko dostawy od chwili przejścia towaru na granicy (Incoterms 2010...).

By móc porównać ceny węgla o różnej jakości – przeliczono je na jednostkę energii (zł/GJ). Dla każdego sortymentu wzięto pod uwagę najniższą i najwyższą wartość opałową. W analizowanych latach 2009–2011 ceny importowanych miałów zawierały się w przedziałach od 7,9 zł/GJ (II półr. 2009) do 11,1 zł/GJ (II półr. 2011), natomiast sortymentów grubych i średnich od 9,5 zł/GJ (I półr. 2009) do 16,2 zł/GJ (II półr. 2011).

Ceny węgla importowanych skonfrontowano z cenami ich odpowiedników oferowanych przez producentów krajowych. Oferty (loco kopalnia) głównych krajowych producentów węgla pochodzą z oficjalnych cenników KW SA (www.kwsa.pl), KHW SA (www.khw.pl) oraz LW Bogdanka SA (www.lw.com.pl).

Dotyczą one cen (netto) węgla skierowanych dla tzw. odbiorców pozaumownych, z lat 2009–2011. Podobnie jak dla węgla importowanych, ceny krajowych miałów oraz sortymentów grubych i średnich wyrażono w zł/GJ; przedstawiono je linią ciągłą na rysunkach 4a i 4b. Od 2009 do 2011 roku ceny miałów krajowych zawierały się w granicach od 13,2 zł/GJ (I–VI 2010) do 13,7 zł/GJ (X–XII 2011), a sortymentów grubych i średnich – od 16,0 zł/GJ (VI 2009) do 20,5 zł/GJ (XII 2010–XII 2011).

W ciągu ostatnich trzech lat ceny węgla importowanego, oferowanego na kolejowej granicy Polski, generalnie wykazywały trend wzrostowy. Z porównania ofert miałów krajowych oraz importowanych wynika, że dla odbiorców pozaumownych, w całym analizowanym okresie, ceny surowca z importu były niższe. Największe różnice cenowe wystąpiły w drugim półroczu 2009 r. Wówczas cena miałów w imporcie (oferta maksymalna) była niższa od ceny miałów krajowych (oferta najniższa) aż o 5 zł/GJ (tj. o 39%).

Podobnie w przypadku sortymentów grubych i średnich – prawie w całym okresie analizy – niższe były ceny węgla z importu. Największe różnice cenowe wystąpiły w pierwszej połowie 2009 r., w której maksymalna oferta węgla z importu była niższa od minimalnej oferty węgla krajowego prawie o połowę, tj. o 9 zł/GJ. Dopiero w drugim półroczu roku 2011 rodzimy surowiec zbliżył się cenowo do ofert węgla z importu.

Należy jednak pamiętać, że w obu przypadkach na atrakcyjność węgla u odbiorcy końcowego wpływają koszty transportu, wynikające z przewozu węgla zarówno od producenta krajowego, jak i od importera.

4. Wpływ kosztów transportu na cenę węgla importowanego, oferowanego na wschodniej granicy kolejowej

Istotnym czynnikiem cenotwórczym w imporcie są koszty transportu węgla od producenta do granicy Polski. W przypadku importu węgla energetycznego z kierunków wschodnich wykorzystywany jest głównie transport kolejowy (w ok. 85%).

Kolejowe koszty transportu węgla tworzą dwa elementy cenotwórcze: taryfa kolejowa państw uczestniczących w przewozach towaru oraz koszty korzystania z wagonów kolejowych. Dodatkowa opłata, ponoszona za korzystanie z wagonów kolejowych, zależy bezpośrednio od uzgodnień handlowych pomiędzy operatorem kolejowym a klientem.

Taryfa kolejowa obejmuje opłaty związane z korzystaniem z infrastruktury kolejowej oraz z lokomotywy. Ta część usług kolejowych w krajach WNP znajduje się w ręku operatora państwowego.

Bezpośrednio na wysokość taryfy przewozowej wpływają relacje przewozowe. W zależności od tego czy węgiel przewożony jest z kraju danego producenta, czy też przewożony jest tranzytem przez inne państwo, stosowane są odpowiednio: taryfa eksportowa lub taryfa tranzytowa.

Taryfy te w Rosji różnią się istotnie: taryfa tranzytowa jest wyższa od eksportowej o około 65%. Przykładowo w drugiej połowie 2011 r. oraz w pierwszym półroczu 2012 koszt transportu węgla z Kuzbasu (Rosja) był niższy o ponad 20 USD/tonę od kosztu przewozu z Kazachstanu (w taryfie tranzytowej).

Od 1 stycznia 2013 r., zgodnie z Porozumieniem z dnia 9 grudnia 2010 r. (О пегулировании...) na terenie Rosji, Kazachstanu i Białorusi wejdzie w życie tzw. taryfa unifikowana. Zastąpi ona w relacjach eksportowych i importowych obecnie obowiązujące taryfy importowe, wewnętrzne i eksportowe, a także taryfy tranzytowe. Stawki taryfy tranzytowej będą dotyczyć tylko przewozów z krajów trzecich do krajów trzecich.

Przewozy węgla przez przejścia polsko-ukraińskie nie cieszą się popularnością. Spowodowane jest to wysoką stawką tranzytową obowiązującą na terenie Ukrainy. Jest ona wyższa od stosowanej w tranzycie po Białorusi o 7–9 USD/tonę.

Dla przewozów węgla przeznaczonego na eksport, państwowe koleje rosyjskie, kazachskie i białoruskie, nie stosują żadnych upustów dla klientów (inaczej niż na przykład PKP Cargo SA). Generalnie jednak taryfa kolejowa dla przewozów węgla jest mniejsza o około 10% od taryfy bazowej. Spowodowane jest to tym, że wysokość taryfy kolejowej RZD zależy od przewożonego towaru określonego tzw. kodem NHM (z franc. *Nomenclature Harmonisee Marchandises*). Międzynarodowe kody NHM, zebrane w tzw. zharmonizowanym spisie towarów, są dostępne np. w oficjalnych statystykach europejskich (Eurostat...). Kody NHM wprowadzono w celu ułatwienia procedur związanych z transportem towarów.

Drugim elementem kolejowych kosztów transportu węgla do granicy Polski są opłaty związane z korzystaniem z wagonów kolejowych.

W związku z prywatyzacją parku wagonowego w Rosji, większość przewozów węgla realizowana jest przez wagony należące do spółek z sektora prywatnego (RZD była posiadaczem wagonów kolejowych do 30.06.2012).

W połowie 2012 r. w Rosji istniało ponad 1800 prywatnych operatorów wagonów. Jednakże występuje wśród nich duże zróżnicowanie pod względem wielkości parku wagonowego. Niektóre spółki posiadają zaledwie kilka wagonów kolejowych, zaś najwięksi operatorzy – nawet kilkaset tysięcy.

Czołowymi operatorami wagonów kolejowych są takie spółki, jak: Pierwaja Gruzowaja Kompanija (PGK), Wtoraja Gruzowaja Kompanija (WGK), Nowaja Pieriewozocznaia Kompanija (NPK, należąca do Globaltrans), Nefietransserwis, SG-Trans, MMK-Trans, Nowotrans (należący do holdingu SDS), EUROSIB, Rail Garant.

Biorąc pod uwagę jednostkowe koszty przewozu węgla w wagonie prywatnego operatora, z uwzględnieniem stawki za korzystanie z wagonów w relacji Kuzbass (Stacja Mieriet') – Terespol Granica (odległość około 4,6 tys. km), to na przełomie lat 2011/2012 oscyływały one w granicach 50–55 USD/tonę. W relacji Kazachstan (Stacja Kyzylżar, okręg Karaganda) – Terespol Granica (odległość około 4,5 tys. km) ich poziom wynosił 72–78 USD/tonę.

Po wprowadzeniu taryfy unifikowanej, od 2013 r. nie będzie tak wielkiej różnicy w kosztach przewozów węgla z Kazachstanu i Rosji. Uwzględniając przewidywane zmiany stawek taryfy kolejowej w Rosji, Kazachstanie oraz Białorusi, oczekiwany poziom kosztów przewozu węgla z Rosji lub Kazachstanu przez przejścia polsko-białoruskie będzie się kształtował w zakresie 58–65 USD/tonę.

5. Tendencje panujące na rynku importowanego węgla energetycznego

By móc mówić o tendencjach kształtujących się na rynku węgla importowanego z krajów WNP, należy najpierw przyjrzeć się strukturze ilościowej sprowadzanych sortymentów.

W roku 2010 krajowa sprzedaż węgla sortymentów grubych i średnich kształtowała się na poziomie około 8,1 mln ton (Grudziński 2010). Głównym nabywcą tej grupy sortymentów węgla jest sektor drobnych odbiorców. Według GUS (Zużycie... 2011) zużycie węgla w tym segmencie rynku kształtowało się na poziomie 12,8 mln ton. Z różnicy pomiędzy zużyciem węgla a sprzedażą krajową wynikałoby, że omawiany sektor zużył około 4,7 mln ton sortymentów importowanych. W roku 2011 import był wyższy niż w 2010. Gdyby przyjąć, że ta sama tendencja się utrzyma, to w latach 2013–2014 wielkość importu sortymentów grubych i średnich może osiągnąć poziom 5–5,5 mln ton/rok.

Oddzielnym zagadnieniem jest import sortymentów miałowych. Podstawową grupą odbiorców miałów jest energetyka zawodowa i przemysł. Ten segment rynku zasadniczą część swych dostaw węgla (około 85%) realizuje w ramach umów rocznych lub

wieloletnich. Pozostałym źródłem zaopatrzenia jest rynek kontraktów krótkoterminowych *spot*. W roku 2010 do Polski sprowadzono 11,0 mln ton węgla energetycznego, z których – po odjęciu przybliżonego importu sortymentów grubych i średnich – import miałów mógł wynieść około 5,5–6,0 mln ton.

W 2010 r. energetyka zawodowa zużyła około 62,8 mln ton węgla (Zużycie... 2011). Uwzględniając fakt, że około 15% zużycia (tj. około 9,3 mln ton) zakupiono w ramach kontraktów *spot*, można również założyć, że część dostaw uzupełniono węglem importowanym. Przy utrzymaniu tendencji wzrostowej, wielkość importu miałów w latach 2013–2014 może kształtować się na poziomie około 6–6,5 mln ton.

Od roku 2011 wśród dostawców węgla energetycznego z importu daje się zaobserwować pewien podział na dostawców koncentrujących się na stałych, dużych odbiorcach węgla (na przykład na energetyce zawodowej), albo też nastawiających się głównie na odbiorców indywidualnych.

W tej pierwszej grupie importerów na czoło wysunęło się trzech dostawców węgla: SUEK Polska, KTK Polska i EDW Polska, którzy większość dostaw miałów energetycznych kierują do dużej energetyki. Firmy te reprezentują w Polsce bezpośrednio producentów węgla i uważają nasz kraj za jeden z dość dużych rynków zbytu swojej produkcji.

Mając za sobą zaplecze wydobywcze, a także zapewnioną logistykę dostaw, od 2012 roku spółki te zaczęły uczestniczyć w negocjacjach handlowych, mających na celu realizację dostaw węgla w ramach umów rocznych i wieloletnich. Można sądzić, że tym samym będą powoli zmniejszać sprzedaż węgla w ramach niepewnych kontraktów *spot* (zależących od wielu czynników: cen energii elektrycznej, warunków atmosferycznych etc.). Dodatkowo wyznaczają sobie za cel wejście na stałe na rynek Polski oraz zwiększenie w nim swych udziałów.

Pozycja rynkowa i negocjacyjna importerów węgla z kierunków wschodnich może ulec poprawie (wzmocnieniu). Wynika to z podpisanego przez premiera Rosji w dniu 05.08.2012 r. protokołu (О долгосрочной...) mówiącego o planach długoterminowej polityki dotyczącej przewozów kolejowych. Od roku 2014 taryfy kolejowe RZD mogą być ustanawiane długoterminowo, na okres co najmniej pięciu lat. Dzięki temu importerzy uzyskają gwarancję oraz przewidywalność kosztów przewozu węgla. Na podstawie przedstawionych informacji można przypuszczać, że w najbliższych latach import miałów energetycznych będzie wykazywać trend wzrostowy, a ich cena może w mniejszym stopniu zależeć od obecnych cen węgla importowanego do Europy (np. na warunkach *spot* CIF ARA czy FOB Bałtyk).

Kolejną grupę stanowią importerzy węgla koncentrujący się na rynku odbiorców indywidualnych. Przedstawicielami tej grupy są na przykład spółki: Barter oraz Krex i Energo, sprowadzające rocznie ponad 1,0 mln ton węgla pochodzącego od różnych producentów.

Spółki koncentrujące się na rynku odbiorców indywidualnych zajmują się nie tylko detalicznym, ale również hurtowym handlem węglem. Początkowo zasięg ich działalności skupiał się w województwach północno-wschodnich. Obecnie jednak rozwijają sieć sprzedaży węgla, organizując regionalne centra dystrybucji również w Polsce centralnej.

Podsumowanie

Węgiel importowany z kierunków wschodnich znalazł w Polsce swych stałych odbiorców. Koncentrują się oni wokół dwóch segmentów rynku: drobnych odbiorców oraz dużego przemysłu (energetycznego, ciepłowniczego i chemicznego).

Węgiel energetyczny pochodzący z krajów WNP, sprowadzany jest w trzech sortymentach: miał, orzecho-kostka oraz niesort.

Porównanie ofert cenowych węgla importowanych i krajowych (cenniki dla odbiorców pozaumownych) pokazało, że w latach 2009–2011 oferty importowanego surowca były niższe. W przypadku miałów największe różnice wystąpiły w drugim półroczu 2009 (nawet około 5 zł/GJ na korzyść węgla z importu). Natomiast dla sortymentów grubych i średnich, największe różnice wystąpiły w pierwszej połowie 2009 r. (9 zł/GJ). W drugim półroczu 2011 ceny węgla importowanego osiągnęły już na tyle wysoki poziom, że przestały być konkurencyjne w stosunku do węgla krajowego.

Rok 2011 pokazał, że wśród importerów nastąpił wyraźny podział na firmy koncentrujące się na dostawach do energetyki zawodowej oraz na skupiające się wokół odbiorców indywidualnych. Pierwszą grupę importerów stanowią trzy spółki reprezentujące rosyjskich i kazachskich producentów węgla (SUEK, KTK i EDW), które nastawiają się na współpracę z dużymi, stałymi partnerami. Natomiast importerzy z drugiej grupy ukierunkowują się przede wszystkim na mniejszych odbiorców.

Węgiel importowany z kierunków wschodnich sprowadzany jest głównie transportem kolejowym. Występują istotne różnice pomiędzy taryfami kolejowymi obowiązującymi w Polsce i w krajach WNP. W tamtych krajach koszty transportu kolejowego są dwuelementowe. Składają się z taryfy państw uczestniczących w przewozach towaru oraz z kosztów korzystania z wagonów.

Z dniem 1 stycznia 2013 r. na terenie Rosji, Kazachstanu i Białorusi ma zostać wprowadzona tzw. taryfa unifikowana, w której stawki w relacjach eksportowych i importowych będą ujednoczone. Szacuje się, że wówczas koszty przywozu węgla z Rosji lub Kazachstanu przez przejścia polsko-białoruskie mogą wynieść 58–65 USD/tonę.

Procedury związane z transportem kolejowym węgla, od momentu zgłoszenia do jego zrealizowania, trwają od 30 do 65 dni. Natomiast sam czas przewozu węgla od nadawcy (w rosyjskim Kuzbasie czy Kazachstanie) do granicy Polski wynosi 10–15 dni.

W związku z tym, że w międzynarodowym handlu węglem transakcje realizowane są w dolarach amerykańskich, kurs złotego oraz rubla względem dolara będzie istotnym czynnikiem mającym wpływ na koszt importu węgla do Polski. Importerzy ponoszą opłaty do granicy Polski nie tylko w rublach, ale również w dolarach. Wzmocnienie polskiej waluty będzie sprzyjało importowi, zaś jej osłabienie będzie działało ograniczająco.

Importerzy próbują także „oszacować” granicę kursu, przy której import jest jeszcze opłacalny. W warunkach panujących na rynkach międzynarodowych w połowie lipca 2012 roku taką wartością graniczną jest kurs na poziomie 3,35–3,45 zł/USD. Przy kursie powyżej 3,45 zł/USD oraz utrzymaniu takiego poziomu przez okres ponad trzech miesięcy – import węgla będzie się wyraźnie zmniejszał.

Od 2016 roku (Rozporządzenie... Dz.U. nr 95 poz. 558) zostaną zaostrzone standardy emisyjne, a tym samym zwiększy się zapotrzebowanie na węgle niskosiarkowe i niskopopiołowe. Sytuację tę mogą wykorzystać importerzy węgla, gdyż węgle z krajów WNP cechują się niskimi zawartościami siarki i popiołu, kształtującymi się na poziomie (w stanie roboczym): 0,2–0,7% S_t oraz 3–15% A_t.

Literatura

- GRUDZIŃSKI Z., 2010 – Opracowanie zasad kształtowania cen węgla w aspekcie wymagań ekologicznych i uwarunkowań rynkowych. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków (praca niepublikowana).
- GRUDZIŃSKI Z., 2011 – Analiza cen węgla energetycznego na rynkach międzynarodowych z wykorzystaniem elementów analizy technicznej. Przegląd Górniczy Nr 1–2, Wyd. ZG SITG Katowice, s. 51–57.
- MARZEC R., WRZEŚNIEWSKI J., 2008 – Import kamiennego węgla energetycznego do Polski w latach 2004–2007 i jego znaczenie dla polskiego rynku zbytu węgla kamiennego. Sympozja i Konferencje nr 3, Wyd. IGSMiE PAN, Kraków, 73–86.
- LORENZ U., 2011 – Prognozy dla rynków węgla energetycznego na świecie. Polityka Energetyczna t. 14, z. 2. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków, s. 231–248.
- LORENZ U., 2010 – Rynki międzynarodowe jako punkt odniesienia dla cen węgla energetycznego w kraju. Polityka Energetyczna t. 13, z. 2. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków, s. 311–324.
- Zużycie paliw i nośników energii. Wyd. GUS, Warszawa, 2011, 15 s.
- Ministerstwo Finansów – „Lista Pośredniczących Podmiotów Węglowych”, Wykaz z dnia 19.06.2012 roku (www.mf.gov.pl).
- Informacja o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego, numery z lat 2008 – 2007. Ministerstwo Gospodarki (www.mg.gov.pl).
- Informacja o przebiegu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, numery z lat 2003–2007 (www.mg.gov.pl).
- Incoterms 2010. Reguły MIH do stosowania w krajowych i międzynarodowych warunkach handlowych. ICC Polska, Międzynarodowa Izba Handlowa nr 715. Wyd. Związek Banków Polskich. Warszawa 2010. s. 58–65 i 164–171.
- О долгосрочной тарифной политике на железнодорожном транспорте. Протокол подписан 5 августа 2012 года (<http://government.ru/smi/messages/20135/>).
- О регулировании доступа к услугам железнодорожного транспорта включая основы тарифной политики. Закон Республики Казахстан от 28 июня 2011 года No 446-IV.
- PN-G-97001:1982: Węgiel kamienny. Sortymenty.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 kwietnia 2011 r. W sprawie standardów emisyjnych z instalacji – Dz.U. nr 95, poz. 558, s. 5606–5657.
- Eurostat, Metadata – Combined Nomenclature, 2007 (www.ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/) (12.07.2012).
- Federalna Służba Celna Rosji (www.customs.ru).
- KHW SA – Katowicki Holding Węglowy SA (www.khw.pl).
- KRU – OAO Ugolnaja Kompanija Kuzbassrazreugol (www.kru.ru).
- KTK – OAO Kuzbasskaja Topliwnaja Kompanija (www.oaoktk.ru).
- KW SA – Kompania Węglowa SA (www.kwsa.pl).

LW Bogdanka SA (www.lw.com.pl).
NBP – Narodowy Bank Polski (www.nbp.pl).
SUEK – OAO Sibirskaja Ugolnaja Energeticzeskaja Kompanija (www.suek.ru).

Katarzyna STALA-SZLUGAJ, Aleksander KLIM

Russian and Kazakh steam coal in the Polish market

Abstract

This paper provides a market analysis of steam coal purchases and supplies from Russia and Kazakhstan to Poland in the years 2009–2011. The analysis compares imports (into Poland) of steam coal with offers from Poland's main, domestic hard coal producers, e.g. Kompania Węglowa SA, Katowicki Holding Węglowy SA, and Lubelski Węgiel Bogdanka SA. The comparison takes into account the following hard coal sizes: coal fines, coarse, and middle grades. In the years 2009–2011, imported hard coal prices were lower than domestic prices (coal fines by as much as 5 PLN/GJ, and coarse and middle grades by as much as 9 PLN/GJ).

Among the steam coal importers, two categories are specified. One is the commercial companies representing hard coal producers from CIS countries (from Russia – SUEK and KTK, from Kazakhstan – Shubarkol Komir). The other is the Polish companies involved in foreign trade (e.g. Węglokoks SA) and the Polish companies which independently import more than 1 Mt of hard coal (e.g. Barter Co., Krex PLC and Energo PLC).

The paper describes the differences between Polish rail tariffs and CIS countries' rail tariffs. In the CIS countries, the costs of railway transport consist of two elements – first the rail freight tariffs, and second the cost of using rail cars. After the implementation of so called unified rail tariffs from 1 January 2013, the transportation costs of coal from Russia and Kazakhstan through the Polish/Belarusian frontier crossings could be 58–65 USD/ton of coal.

KEY WORDS: steam coal, prices, imports, Russia, Kazakhstan